

een antwoord in duizend woorden

Brengt kleur het verleden dichterbij?

Jamal Ouariachi is schrijver. Hij woont in Amsterdam.

Het is nooit helemaal te bevatten dat er een tijd was waarin jij en ik niet bestonden. Gelukkig hebben we de foto's. Kleurenfotografie was ten tijde van mijn geboorte (1978) relatief nieuw. Reis twee decennia verder terug in de tijd en onderweg zal je de voorbijtrekkende foto's meer en meer hun kleur zien verliezen. Maak vanaf dat punt nog eens een sprong het verleden in, nu eentje van honderd jaar, en je belandt in de kindertijd van de fotografie. Je moet goed zoeken, want de populatie van daguerreotypen is bescheiden in omvang. De hoofdrekenners weten dat we ons inmiddels in 1858 bevinden. Trek daar nog eens vanaf mijn huidige leeftijd van 41 jaar — een half mensenleven — en er valt nergens meer een foto te bekennen. De fotografie bestaat evenmin als ik. Of jij.

Je eigen leven als maat nemen maakt tijdreizen makkelijker. Je kent de betekenis van de afstanden. Vijf jaar is te overzien, tien jaar betekent al snel: andere levensfase. Twintig jaar geleden (ander tijdperk) speelde ik voor het eerst met een Sony Mavica, een digitale camera die ik af en toe van mijn werk mee naar huis mocht nemen. Vieze plaatjes maakte dat ding. De geportretteerden leken steevast te lijden aan een ongezone, van talg vergeven huid. Het merendeel van mijn foto's uit die tijd is gelukkig analoog: in warme kleuren afgedrukt, het genot van het tastbare. (229)

Dit gaat niet over technostalgie. Nooit heb ik het zompige geluid van cassettebandjes gemist. De kraak-en-piepmelodie van een ouderwetse 33k3-modem associeer ik slechts met tergende minuten van wachten tot een simpel plaatje eindelijk gedownload was. En praat me niet van VHS: de klare lijn verwaterd, te vaak gewassen kleuren, de tijdverslaving van rewind, met dat geluid van een deucechavaux die niet wil starten, de leugen van fast forward.

Een still uit de kortfilm 'Light is calling' van Bill Morrison. © rr

Ik zag een foto in de krant: de tuin van de Moulin Rouge rond het jaartal 1900. Heren en dames in fin-de-siècledij, gezeten aan tafeltjes. Op de achtergrond een podium waarop danseressen in tutu's voor vermaak zorgen. Daarnaast een groter-dan-levensechte nepolifant. Ik ken de foto. Eerder las ik er, met mijn door Hollywood geïnfecteerde brein, een Spielberg-achtige scène in: het aanstormende mammoetmonster zal dadelijk de nu nog nietsvermoedende terrasklanten op de voorgrond verpletteren of op zijn minst gillend uiten doen stuiven. (378)

Deze keer gebeurt er iets anders met me, want de foto is nu ingekleurd door de Braziliaanse digitale kunstenaar Marina Amaral, die inmiddels twee koffietafelboeken heeft gepubliceerd met op soortgelijke wijze bewerkt historisch fotomateriaal.

Bij het bekijken van dat kleurovergoten Moulin Rouge-terras bekriipt me een gevoel alsof ik ergens van beroofd ben. Maar waarvan? Lijd ik aan zwart-witnostalgie? (436)

Elke nieuwsgebeurtenis wordt nog dezelfde avond platgeduid — laat vooral niets bezinken. Verbeelding is uit de mode

Het inkleuren van zwart-witbeelden is nochtans niets nieuws. Wel heeft de techniek de laatste jaren zo'n vlucht genomen dat ze tot steeds overtuigender resultaten leidt en daarmee lijkt ook de gretigheid om er gebruik van te maken toegenomen. Vorig jaar lanceerde de Nederlandse regisseur Robert Schinkel de korte film *Gemmeker*, een dramatisering van de confrontatie tussen Westerbork-kampcommandant Albert Gemmeker en een van zijn slachtoffers, Maurits Frankenhuis. De overigens uitstekende film eindigt met twee minuten historisch beeldmateriaal uit het kamp, ingekleurd en opgepoetst. Beroemd is het beeld van het negenjarige Sinti-meisje Settela Steinbach, dat een blik naar buiten werpt tussen de deuren door van de veewagon die haar naar Auschwitz en naar haar dood zal afvoeren.

Het idee achter dit geval van inkleuring is dat het de kampgruwel dichterbij de kijker brengt. Diezelfde gedachte school achter de documentaire *They shall not grow old* (2018) van Tolkien-verfilmer Peter Jackson, samengesteld uit beelden van de Eerste Wereldoorlog. Ook hier: geraffineerde digitale inkleuring en het scherper en minder schokkerig maken van de oude beelden, maar Jackson

ging nog verder: hij huurde liplezers in om te achterhalen wat de soldaten in de loopgraven op die honderd jaar oude filmbeelden zeiden. Hun woorden werden door acteurs ingesproken. Lachende gezichten werden voorzien van hoorbaar gelach. Opspattende aarde kreeg opnieuw het geluid toebedeeld van de granaatinslag die er de oorzaak van was.

Het is allemaal levensecht, ja, het verleden komt heel dichtbij, ja. Maar het verleden is niet dichtbij. Het verleden van de Eerste Wereldoorlog is tweeënhalve keer mijn levenslengte ver weg. Een niet te verdoezelen afstand. Om die te overbruggen is meer nodig dan het invullen van kleur en geluid. De werkelijke afstand moet ingevuld worden met verbeelding. Elke hedendaagse nieuwsgebeurtenis, hoe onbetekenend ook, wordt nog dezelfde avond in diverse talkshows en actualiteitenrubrieken platgeduid — laat vooral niets bezinken, laat ons vooral niet bezinnen. Verbeelding is uit de mode. (747)

Opgedirkt met kleur komt de Moulin Rouge niet méér tot leven dan in zwart-wit — integendeel. De loopgraven van de Eerste Wereldoorlog worden niet minder krankzinnig en wreed als het gras eromheen frisgroen kleurt — integendeel: kleur bagatelliseert de afstand. De horror van Westerbork wordt niet minder onvoorstelbaar als Settela Steinbach een flets-rose gezicht heeft in plaats van een grijs. Haar lot blijft onbevattelijk.

In de korte film *Light is calling* (2004) toont de Amerikaanse videokunstenaar Bill Morrison een acht minuten durend fragment uit de stomme zwart-witfilm *The bells* (1926). De door Morrison gebruikte filmprint, op cellulosenitraat, verkeert in een staat van ontbinding, de beelden zijn zwaar gehavend. Roestbruine donderwolken trekken over het scherm. Krassen, gaten, vlekken. Te midden van de amberkleurige mist voltrekt zich een ontmoeting tussen een jonge vrouw in een woud en een soldaat te paard. Er is geen context, geen verhaal, geen uitleg.

Je moet het als kijker helemaal zelf doen. En toch, of misschien wel juist daarom, zeggen die aangevreten beelden mij veel meer over wat 'verleden' betekent — hoe verankerd het leven is en ook de registratie ervan —, veel meer dan wanneer ze in gerestaureerde staat, ingekleurd en nagesynchroniseerd, tot me zouden zijn gekomen.

Het is nooit helemaal te bevatten dat er een tijd zal zijn waarin jij en ik niet meer bestaan. Maar als we toch moeten verdwijnen, hoop ik dat ze onze sporen niet vullen met *full colour* of Dolby Surround. Dat zou maar de valse suggestie wekken dat er over jou en mij niets meer te raden valt. (1000)

Afwisselend zoeken Jeroen Olyslaegers, Charlotte Van den Broeck en Jamal Ouariachi in 1000 woorden een antwoord op een eigen actuele vraag.